

СУТНІСТЬ ТЕОРІЇ І МЕТОДИКИ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ

THE ESSENCE OF THE MUSICAL EDUCATION THEORY AND METHODOLOGY

Стаття присвячена одній з актуальних проблем вчителя музичного мистецтва – теоретико-методичній підготовці до практичної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах, формуванню професійної компетентності, спроможності розв'язувати актуальні проблеми художньо-естетичного виховання молоді.

За загальноприйнятим визначенням, музична освіта – це процес засвоєння вмінь та навичок, необхідних для музичної діяльності [2, с. 763]. Інколи під музичною освітою розуміють систему організації музичного навчання, яке здійснюється під керівництвом викладача у спеціалізованому навчальному закладі або шляхом самоосвіти; у процесі музичної практики в самодіяльних музичних колективах розрізняють загальну музичну освіту, програмний обсяг якої сприяє розвитку аматорської діяльності (або формує певний рівень сприйняття музики) і спеціальну музичну освіту, що забезпечує знаннями для професійної композиторської, виконавської, педагогічної, музикознавчої та наукової роботи. Як загальна, так і спеціальна музична освіта передбачає єдність музичного навчання та музичного виховання. Музична освіта в Україні, окрім виконавської майстерності, може бути спрофільована на педагогічну діяльність. У сучасній вітчизняній педагогіці мистецька освіта є самостійним рельєфно окресленим напрямом, який охоплює широкий спектр естетичних завдань: від духовного становлення особистості до забезпечення необхідного культурного клімату цивілізованої держави. Ефективність професійної музичної освіти безпосередньо залежить від якісного рівня загальної системи естетичного виховання, яку забезпечують загальноосвітні заклади, культурно-мистецькі установи, творчі спілки та об'єднання [1].

Педагогічні нововведення нині здійснюються під час усіх освітніх процесів – самоосвітнього, дослідницького, управлінського, психологічного тощо. Інноваційні педагогічні ідеї розвиваються відповідно до нової освітньої парадигми, сутність якої полягає, передусім, у зміні самого ставлення людини до світу: не оволодіння світом, а осмислення людиною свого місця в цілісній світобудові. Щоб реалізувалися найкращі здібності учня, ці відносини мають ґрунтуватися на баченні актуальності і потенціалу особистості вихованця, сприйнятті його цілісності і значущості як особистості. Отже, особистісно орієнтований тип освіти ми розглядаємо як подальший розвиток ідеї і досвіду розвиваючого навчання, як становлення якісно нової освітньої системи, через яку відбувається трансляція культури в нові покоління.

Ключові слова: теоретична та практична музична освіта, загальне та спеціальне музичне навчання, музичне мистецтво, музична культура, розвиток особистості.

The article deals with one of the actual problems of a music teacher – the theoretical and methodological preparation for the practical work in a secondary school, formation of the professional competence, the ability to solve actual problems of artistic and aesthetic education of young people.

According to the general definition the music education is the process of mastering the skills necessary for the musical activity. Music education sometimes means a system of music education organized under the direction of a teacher in a specialized institution or through self-education; in the process of musical practice in amateur music groups we distinguish between general music education (the program volume of which helps to develop the amateur activities or forms a certain level of music perception) and special music education (that provides knowledge for professional composing, performing, pedagogical, musicological and scientific work). General and special music education assumes the unity of music education and musical training.

In addition to performing arts, music education in Ukraine can be profiled on pedagogical activity. In modern pedagogy the art education is an independent direction that covers a wide range of aesthetic tasks: from the spiritual formation of the individual to the providing cultural climate of a civilized country. The effectiveness of the professional music education depends on the quality level of the aesthetic education general system, provided by educational institutions, cultural and artistic institutions and creative associations.

Today, pedagogical innovations are implemented throughout all educational processes (self-educational, research, management, psychological). Innovative pedagogical ideas are evolving according to new educational paradigm, the sense of which is to change the attitude of a person to the world: a person's understanding of his/her place in the universe. To realize the best opportunities of the student the relationships should be based on the actuality and potential of the person, on his integrity and significance as a personality. So, we consider the personally oriented type of education as a further development of educational ideas and experience, as the formation of a qualitatively new educational system through which the culture is transferred into new generations.

Key words: theoretical and practical music education, general and special music education, musical art, musical culture, personality development.

UDK 378.016:78.01(045)
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/22-2.15>

Кобук О.А.,
викладач кафедри хорового диригування та постановки голосу КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
Смокович Т.В.,
викладач кафедри методики музичного виховання та гри на інструменті КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Теорія музичної освіти – галузь педагогіки, предметом якої є навчальний процес з опанування цінностей музичного мистецтва, що спрямовується на визначення мети, завдань і змісту навчання, а також вибір форм, методів, способів і засобів як для взаємодії суб'єктів навчання, так і для самоосвіти.

Предметом теорії музичної освіти є процес навчання, спрямований на загальний музичний розвиток особистості на основі засвоєння змісту навчальних програм.

Методика музичної освіти – галузь педагогіки, яка вивчає закономірності навчання музичного мистецтва, розробляє і пропонує певні системи

навчальних впливів, що впроваджуються в зміст освіти, розкриваються в програмах і підручниках, реалізуються в методах, засобах і організаційних формах навчання. Вона тісно пов'язана з дидактикою, теорією виховання і спирається на їх основні положення. Використовує ця галузь педагогіки і відомості з педагогічної психології, музикознавства та мистецтвознавства [5, с. 528].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Різні аспекти музичної освіти неодноразово ставали предметом вивчення вітчизняних та зарубіжних музикологів та мистецтвознавців (О. Ніколаєв, В. Суханов, Л. Баренбойм, М. Дяченко, І. Котлярєвський, Ю. Полянський, О. Михайлеченко, О. Ростовський, О. Рудницька та інші). Науковці зазначали важливість музичного виховання передусім як засобу розвитку гармонійної особистості, реалізації її музично-естетичних якостей.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. На сучасному етапі відбувається переоцінювання й модернізація змісту музичної освіти. Дедалі більше уваги приділяється запровадженню авторських програм, спрямованих на розвиток індивідуальних творчих здібностей учнів, використанню інтернет-ресурсів та комп'ютерного навчання, сучасних інтерактивних музично-педагогічних технологій.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Теоретико-методична підготовка має на меті забезпечити: розвиток методичного мислення майбутніх учителів, уміння конструювати педагогічні ситуації та знаходити способи їх вирішення; оволодіння знаннями, уміннями й навичками, методами й прийомами організації та реалізації сценарію уроку, виховного заходу, гурткової роботи; доведення спеціальних навичок і прийомів до автоматизму для досягнення результативності навчально-виховного процесу.

Виклад основного матеріалу. Методика музичної освіти передбачає вивчення історії становлення і розвитку методики в різні історичні періоди, ознайомлення з досвідом музично-естетичного виховання молоді в зарубіжних країнах, вивчення концепцій відомих педагогів-музикантів у галузі музичної освіти, визначення пізнавального, розвивального й виховного впливу музичного мистецтва, опанування принципів і методів навчання та розвитку музично-творчих здібностей школярів, наукове обґрунтування програм, підручників, методичних посібників із музичного мистецтва, вироблення організаційних форм художньо-естетичного виховання молоді, визначення критеріїв оцінювання якості знань учнів.

Предмет методики музичної освіти – це процес навчання основ музичного мистецтва, виявлення закономірностей засвоєння знань, умінь і навичок у конкретних видах музичної діяльності, а також художньо-естетичне виховання молоді під час

оволодіння світовими і вітчизняними культурними цінностями.

Основними складниками теорії і методики музичної освіти школярів є:

1) музична освіта школярів – цілеспрямований процес засвоєння знань, умінь і навичок у галузі музичного мистецтва, оволодіння цінностями світової та вітчизняної музичної культури в аналітично-теоретичному та практично-виконавському аспектах. Відбувається вона в діалектичній взаємодії інституцій сприймання, виконання і творення музики, спрямованих на музично-творчий розвиток особистості;

2) музичне навчання – процес засвоєння передбачених навчальними програмами музичних знань, умінь і навичок, закономірностей розвитку музичного мистецтва, музичних явищ і фактів у певній логічній послідовності. Сучасна музична педагогіка розглядає навчання і виховання як єдиний діалектичний процес, зорієнтований на формування музичної культури особистості;

3) музичне виховання – усвідомлений і цілеспрямований вплив на дитину засобами музичного мистецтва з метою формування її естетичної культури, поглядів, переконань і ціннісних орієнтацій. Зміст, форми і методи музичного виховання залежать від вікових особливостей та культурно-освітнього середовища, в якому зростає особистість, і регламентуються Державними стандартами середньої та вищої школи й навчальними програмами;

4) музичний розвиток – процес і результат розвитку музично-творчих здібностей школярів під час участі в конкретних видах музикування. Він охоплює розвиток мислення, пам'яті, уяви у процесі сприймання, відтворення, інтерпретації інтонаційно-образного змісту музичного твору. Найефективнішим засобом музичного розвитку є вокальна та інструментальна імпровізація [5].

Основною формою навчально-виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах є урок музичного мистецтва. Учні також мають змогу розвивати індивідуальні музично-творчі здібності в позаурочній діяльності та позашкільних закладах освіти.

Організація навчально-виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах здійснюється на основі комплексу принципів навчання, в яких поєднуються загальнодидактичні та спеціальні вимоги й положення до вивчення закономірностей музичного мистецтва.

Принципи музичного навчання як основні положення, що визначають зміст, форми й методи музично-творчої діяльності, охоплюють вихідні вимоги до організації навчального процесу з художньо-естетичного виховання молоді.

Серед основних принципів музичного навчання – науковість, активність, доступність, єдність освітньої, розвивальної та виховної функ-

цій, систематичність та послідовність, активність, доступність, міцність, індивідуалізація навчання, єдність художнього і технічного, єдність емоційного і свідомого.

Інструментом засвоєння знань, формування вмінь і навичок художньо-естетичної діяльності є методи музичного навчання, що передбачають взаємодію вчителя та учнів у процесі художньо-естетичного спілкування. До них належать: пояснення, розповідь, бесіда, наслідування і копіювання, узагальнення, ілюстрація творів музичного мистецтва, інтерпретація музичних творів, контраст і зіставлення, спів із голосу або на слух, абсолютна сольмізація, відносна сольмізація, спостереження за розвитком музичної дії, співпереживання, емоційний вплив.

Завдання теорії та методики музичної освіти як складової частини педагогічної науки полягає у виявленні закономірних зв'язків між змістом навчання, роботою вчителя й діяльністю учнів, що мають забезпечувати позитивний результат у навчанні, сприяти залученню учнів до активної творчої діяльності в різних видах музикування та розвитку індивідуальних музичних здібностей кожної дитини.

Опанування матеріалу предметів «Музика» й «Музичне мистецтво» уможливорює орієнтацію учнів у різних жанрах і стилях музичного мистецтва, оволодіння вокально-хоровими навичками й навичками гри на музичних інструментах, імпровізації як показника найвищого рівня загального музичного розвитку дитини.

Завдання музичної освіти та художньо-естетичного виховання молоді зумовлені змістом самої освіти, її метою. Вони прогнозують процес музичного навчання, виховання та розвитку школярів. Тому до основних завдань музичної освіти належать:

- вироблення вокально-хорових умінь і навичок учнів, необхідних для оволодіння передбаченим програмою шкільним пісенним репертуаром, подальшого самовдосконалення й участі в самодіяльних хорових колективах із метою формування культури почуттів, збагачення емоційно-художнього досвіду, становлення морально-естетичних цінностей;

- формування уявлень про суть, види й жанри музичного мистецтва в процесі ознайомлення з класичною, народною і сучасною музикою, інтерпретації її змісту, інтонаційно-образної мови, під час колективних обговорень та дискусій, висловлювання власних суджень і аргументів, а також виховання світоглядних уявлень і ціннісних орієнтацій у галузі музичного мистецтва;

- досягнення музичної грамотності школярів під час опанування основ музичної грамоти, засвоєння музичних понять і музичної термінології, необхідних для сприймання, усвідомлення та інтерпретації творів музичного мистецтва;

- оволодіння учнями навичками гри на музичних інструментах для участі в оркестровому й ансамблевому музикуванні, розвиток універсальних творчих якостей, потреби в художньо-творчій самореалізації та духовно-естетичному самовдосконаленні;

- розвиток музично-творчих здібностей і самовиявлення в процесі вокальної, інструментальної, ритмічної та пластичної імпровізації, а також особистісна участь в естетичному перетворенні навколишнього світу й розвитку образно-асоціативного мислення, пізнавальних інтересів, уяви й фантазії;

- розвиток художньо-образного мислення в процесі музично-пластичної діяльності, що сприяє розкриттю емоційно-почуттєвої сфери, внутрішнього духовного потенціалу, стимулює почуття емпатії та потребу в спілкуванні з високохудожніми творами музичного мистецтва.

Отже, мета і завдання музичної освіти реалізуються в її змісті, позитивно впливають на показники і критерії сформованості компетентностей, моніторинг оцінювання та коригування художньо-естетичної діяльності суб'єктів навчання [3].

Зміст музичної освіти «Зміст музичної освіти» як педагогічна категорія – це своєрідна модель формування музичної культури особистості, що передбачає навчання, виховання й самовиховання молоді засобами різних видів музичного мистецтва на уроках і в позааудиторній діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах та закладах художньо-естетичного виховання.

Зміст музичної освіти – адаптована система знань, умінь і навичок, форм і засобів музичної діяльності, музично-педагогічних технологій, оволодіння якими забезпечує світоглядний, інтелектуальний, естетичний, етичний, емоційно-ціннісний та музично-творчий розвиток особистості.

Основою модернізації змісту сучасної мистецької освіти, структурним компонентом якої є музична освіта, слугували загальнолюдські й національні цінності, гуманне ставлення до надбань світової культури, орієнтація на виховання особистісних якостей, гуманізація змісту навчання, наступність у засвоєнні змісту навчального матеріалу, поліхудожній підхід та фундаменталізація музично-освітньої системи [4].

Регламентують зміст музичної освіти навчальні програми з предметів «Музика» та «Музичне мистецтво», які враховують музично-педагогічні традиції та сучасні тенденції розвитку музичної культури в Україні. Кожен етап розвитку суспільства, освіти, культури й мистецтва диктує нові вимоги до цього змісту. Навчальні програми ґрунтуються на принципах єдності національного та загальнолюдського, взаємодії компонентів соціального досвіду, неперервності й наступності, варіативності, поліхудожності, спрямованих на формування освітніх

компетенцій учнів. Істотну роль відіграють також принципи науковості, цілісності, тематизму, систематичності й послідовності, доступності, міцності, усвідомленості й активності, наочності, зв'язку навчання з практичною діяльністю.

Структурно навчальна програма з «Музичного мистецтва» охоплює шість змістових блоків, які визначають основні музично-педагогічні технології в досягненні освітньо-виховної мети. Передбачені програмою заходи покликані забезпечити:

- художньо-естетичне сприймання музики українських і зарубіжних композиторів у розмаїтті її видів, жанрів і форм, інтерпретацію інтонаційно-образного змісту творів під час обговорень і дискусій;
- набуття вокально-хорових навичок у процесі виконання пісень, співу із супроводом і без нього;
- формування умінь і навичок гри на музичних інструментах;
- набуття навичок імпровізації, застосування музики як засобу комунікації та творчого самовираження особистості;
- засвоєння основних музичних понять, усвідомлення особливостей музичної мови, специфіки вираження художньої інформації в музиці;
- опанування музики у зв'язках з іншими видами мистецтва для глибшого розуміння специфіки її образної мови та закономірностей худож-

нього розкриття дійсності і внутрішнього світу людини в мистецтві.

Висновки. Отже, обґрунтування сутності теорії і методики музичної освіти уможливить теоретично-методичну підготовку майбутнього вчителя музичного мистецтва до роботи в загальноосвітніх навчальних закладах, сприятиме формуванню професійної компетентності фахівця, спроможного вирішувати актуальні проблеми художньо-естетичного виховання молоді.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Добриньова О. Проблеми професійної музичної освіти. URL: http://www.intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical
2. Музична енциклопедія. Москва : Радянська енциклопедія; Радянський композитор, 1976. Т. 3. 763 с.
3. Музично-педагогічні системи та концепції 20 століття : підручник / Ніколаї Г.Ю., Черкасов В.Ф. та ін.; за заг. ред. канд. пед. наук, проф., Тайнел Е.З., вид. 2-ге. Львів : ЛНУ імені Івана Франка. Харків, 2018.
4. Ростовський О.Я. Теорія і методика музичної освіти : навч.-метод. посібник. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011.
5. Черкасов В.Ф. Теорія і методика музичної освіти : підручник. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. 528 с.